

MUSIK OG PSYKOLOGI = MUSIKPSYKOLOGI?

Lars Ole Bonde

Dette temanummers titel er valgt med omhu. Det ville ikke have været hensigtsmæssigt at kalde det »Musikpsykologi«. For findes der overhovedet musikpsykologi i Danmark? Svaret kan kun blive et ja, hvis spørgsmålet forstås som 'Bliver der læst, skrevet og forsket i musikkens psykologiske betydning for og indflydelse på mennesker?' Svaret er imidlertid nej, hvis spørgsmålet betyder 'Kan man uddanne sig til musikpsykolog og kvalificere sig til at indgå som forsker i etablerede forskningsmiljøer i Danmark?' Eller sagt med andre ord: Der er stor interesse for og – efter min mening – også brug for musikpsykologisk viden og kunnen i forskellige faglige sammenhænge, men endnu har ingen uddannelses- eller forskningsinstitutioner ønsket eller turdet binde an med kortere eller længere uddannelsesforløb. Dette kan godt undre; især hvis man ved, at disciplinen musikpsykologi har over 100 år på bagen, og at det er et område i kraftig vækst i landene omkring os. Lad os indledningsvis gøre en slags status over områdets situation i Danmark.

1. Overblik

Historisk må interessen siges at være voksende. Dette afspejles i litteraturen; om end en litteratursøgning også viser, at der er en del problemer med at afgrænse og afklare, hvad musikpsykologi er. Hvis man konsulterer det ældste danske musikfagtidsskrift *Dansk Musik Tidsskrift (dmt)* via *det virtuelle musikbibliotek*, giver søgeordet 'musikpsykologi' 41 hits, hvoraf det ældste er en tekst fra 1929. En nærmere granskning af referencerne viser dog, at der hovedsagelig er tale om anmeldelser af (udenlandske) bøger eller om rapporter fra (udenlandske) konferencer. Ved de musikvidenskabelige institutter er der nu og da blevet afholdt seminarer, skrevet opgaver og specialer med musikpsykologiske emner, i de fleste tilfælde studier af bestemte gruppers musikalske præferencer eller emner med relation til musikpædagogisk psykologi (se <http://dvm.nu>). Ved de psykologiske institutter har opgaver og specialer med musikalske emner været sjældne, og i nyere tid kan der kun peges på et enkelt forskningsprojekt (Nielsen 1999). Interessen for musik-

kens psykologi og sociologi blussede op i kølvandet af studenteroprøret, som førte til (ofte tværfaglige) studier af emner som musikkens socialpsykologi, reception af populærmusik, psykoanalytisk musikforståelse o.l. Dette ses afspejlet i Jørgen Pauli Jensens lille bog om *Musikkens psykologi og sociologi* (Jensen 1977), i temanumre af musiktidsskriftet *Modspil* (nr. 15 (Musik og psykoanalyse), 21 (Musikterapi) og 24 (Holistisk musikforståelse)), og i oversættelse af centrale artikler af udenlandske forfattere (f.eks. Heinz Kohut og Ruth-Gisela Klausmeier) samt i enkelte originale danske artikler (Elo Nielsen, Peer E. Sørensen m.fl.). En af de sjældne danske doktordisputater i musik havde musikpsykologisk emne, nemlig Frede V. Niensens *Om musikalsk spænding* (Nielsen 1982), som også vakte opmærksomhed i udlandet. Denne trend gik imidlertid mere eller mindre i sig selv igen i løbet af 1980'erne, og der er ikke siden opstået egentlige enkelt- eller tværfaglige fora for musikpsykologi, selvom emnet er blevet berørt på flere konferencer (Bonde 2001a, 2001b).

Uddannelsesmæssigt kan man i dag finde musikpsykologiske kurser to steder i Danmark: På musikterapiuddannelsen ved Aalborg Universitet er temarammen for 1. semester *Musik og menneske. Introduktion til humanistisk musikpsykologi*. På Danmarks Pædagogiske Universitet indgår musikpsykologi i kursUSDelen af den nye kandidatuddannelse i didaktik (musikpædagogik). DPUs Institut for curriculumforskning nævner også »pædagogisk relevant musikpsykologi« som et af sine forskningsområder. Der indgår naturligvis også psykologiske elementer i undervisningen i musikpædagogik, som den bedrives på universiteter og konservatorier, men her er det nok pædagogisk psykologi, der fylder mest i pensum og undervisning.

Hvis vi vender tilbage til litteratursøgningen, kan den sige os mere om musikpsykologiens status. I den danske *artikelbase* giver søgeordet 'musikpsykologi' 59 hits. 38 af disse er tidsskriftartikler fordelt over de sidste 22 år. Aalborg Universitetsbibliotek (AUB) råder over 280 bøger og 4 tidsskrifter inden for musikpsykologi, men kun 10 af bøgerne fra de sidste 10 år er på dansk. I databasen *bibliotek.dk* finder man lidt flere bøger, nemlig 23 fra de sidste 10 år, men en nærmere gennemgang af disse titler viser, at bibliotekarerne bruger den faglige term meget bredt. De fleste af bøgerne handler om barnets musikalske udvikling (f.eks. Hammershøj 1991) og om musik til personlig udvikling (f.eks. Madhurima 1991, Perrett 1999). Ikke én af bøgerne har afsat i empiriske forskningsprojekter – med undtagelse af den oversatte populærvideenskabelige rapport om et stort, meget omtalt og omdiskuteret musikpædagogisk forskningsprojekt i Berlin (Bastian 2006).

2. Mozart-effekten og MusiCure

Og dog: Hvis man spørger bredt i den danske befolkning, om de kender noget til musikpsykologi, så vil mange nok henvise til to fænomener, som

begge har noget med forskning at gøre, det ene endda dansk forskning: »Mozart-effekten« og »MusiCure«-cd-serien.

Ikke mindst i Mozart-året 2006 har der været megen interesse for og megen medie-omtale af »Mozart-effekten«, men der er desværre mere mytedannelse og kommercielt halløj end solid faglig viden over de fleste udsagn om, hvad Mozarts musik kan bruges til inden for områder som specialundervisning, kognitionstræning og terapi (Bonde 2000, Nielsen 2004). Så er der langt mere seriøsitet over »MusiCure«-konceptet, som er udviklet gennem den sidste halve snes år af komponisten og musikeren Niels Eje i samarbejde med en tværfaglig gruppe af behandlere og forskere fra tre store universitetshospitaler, bl.a. overlægerne Lars Heslet (Rigshospitalet) og Per Thorgaard (Aalborg Universitetshospital). Dette for nylig prisbelønnede projekt blev udviklet i organisationen *Musica Humana* (jvf. Schous artikel i dette nummer). Eje har komponeret, afprøvet og revideret musikken med mange forskellige patientgrupper, og sideløbende udgives materialet på cd. Der er foreløbig udkommet 6 ud af 10 planlagte cd'er, og de kan købes på apoteket – uden recept. Det er meget passende, for der er teknisk set tale om MusikMedicin – musik, der i princippet skal anvendes på samme måde som medicin – til afdæmpning af angst, til beroligelse, som hjælp til indsovnning.

Vi har en del musikpsykologisk viden om hvad der karakteriserer musik, som af mange mennesker opleves som hhv. afspændende og stimulerende (Bonde et al. 2001): Afspændingsmusik er præget af stabilitet og forudsigelighed i de musikalske elementer, der er få skift og mange gentagelser, tempoet er langsomt, tæt på hvilepuls, og intensitetsprofilen er lav. Stimulerende musik – som f.eks. den 1. sats af Mozarts *Sonate for 2 klaverer* KV 448, der blev brugt i det forsøg, som »Mozart-effekten« har rødder i – er omvendt præget af afveksling og pludselige skift i dynamik og karakter. Tempoet er relativt hurtigt, og intensitetsprofilen er blandet. I MusiCure-musikken finder vi musik af begge typer – i overensstemmelse med intentionerne – og musikken er meget omhyggeligt produceret med et mix af kompositioner for akustiske instrumenter og udvalgte naturlyde, som Eje selv har optaget på angivne locations. Konceptet er afprøvet gennem en del år med mange tusind patienter på hospitaler i ind- og udland. Der kan ikke herske tvivl om, at MusiCure har en veldokumenteret effekt. Men selvom MusiCure er effektiv, veltestet, populært og også en kommerciel succes, kan man selvfølgelig godt pege på nogle problemer i et lidt bredere musikpsykologisk perspektiv:

Vi ved fra mange undersøgelser (Dileo & Bradt 2005, se også Schous artikel), at den musik, patienter selv foretrækker, virker bedst – f.eks. mest afslappende, men der indgår ikke andre typer musik i forsøgsbetingelserne i undersøgelserne. Man kan i praksis vælge mellem MusiCure og – ikke MusiCure. Der foreligger heller ikke nogen mere musikanalytisk orienterede undersøgelser af MusiCures forskellige typer musik og disses afspændende,

mentalt aktiverende eller billedstimulerende effekt ift. forskellige patientgrupper. Forskningsarbejdet i organisationen *Musica Humana* er afsluttet. Det er nu kun et videns-netværk. Der er ellers stadig mange interessante spørgsmål at stille, synes jeg. Nogle af dem stilles i Tore Tvarnø Linds artikel, som sætter MusiCure-konceptet ind i en større kulturel og etnologisk sammenhæng.

3. Musikpsykologi uden for Danmark

Uddannelser

I Europa er der musikpsykologiske uddannelser og forskningscentre i en del lande, også i Norden, men det er klart Tyskland og Storbritannien, der er førende. I de fleste tilfælde er det psykologimiljøerne, der udbyder specialiseringer i musikpsykologi og danner forskningsmiljøer, men i enkelte tilfælde kan man specialisere sig via en musikuddannelse.

Faktaboks

Musikpsykologiske uddannelser i Norden:

SVERIGE: På psykologiuuddannelsen i Uppsala udbydes der kursusforløb i MP (A-B-C).

NORGE: På NTNUs psykologiuuddannelse i Trondheim er MP en specialiseringsmulighed. MP-kurser indgår i musikterapiuddannelserne i Oslo og Bergen.

FINLAND: På universitetet i Jyväskylä er der en meget aktiv forskning i musikalsk kognition, og man har netop fået en stor EU-bevilling til projektet 'Music, Mind and Technology'.

Musikpsykologiske uddannelser og forskningscentre i Tyskland og UK:

TYSKLAND: Universiteterne i Hannover, München, Paderborn, Hamburg, Köln, Würzburg og Berlin udbyder specialiseringsuddannelser og huser forskning.

Deutsche Gesellschaft für Musikpsychologie (DGFM) blev oprettet 1983.

UK: Universiteterne i Newcastle (Keele), Sheffield, Leicester, Surrey og London udbyder MA-udd. og har etablerede forskningsmiljøer Society for Education, Music and Psychology Research (SEMPRE) blev oprettet i 1972 – e-forum: psymus.

Litteraturen

Hvis vi ser på den internationale musikpsykologilitteratur i fugleperspektiv, findes der 5 store internationale tidsskrifter. Der er endvidere kommet en strøm af almene lærebøger og håndbøger inden for MPs delområder gennem de sidste 100 år med en støt stigende acceleration i de sidste 25 år.

Tidsskrifter:

Psychology of Music (1973f)

Psychomusicology (1981f)

Music Perception (1983f)

Musikpsychologie (1984f)

Musicae Scientiae (1997f)

Lærebøger og håndbøger:**A. Klassikere:**

Helmholz (1862), Stumpf (1883, 1890), Seashore (1919, 1938), Kurth (1931), Mursell (1937), Schoen (1940), Revesz (1954), Lundin (1953), Zuckerkandl (1956), Farnsworth (1958), Blacking (1973)

B. Fra de sidste 25+ år:

Davies (1978), Deutsch (1982, 1999), Sloboda (1985, 2000, 2005), Motte-Haber (1985), Bruhn, Oerter & Rösing (1985), Hargreaves (1986, 1997), McAdams (1987), Krumhansl (1990), Jones & Holleran (1992), Tighe & Dowling (1993), Bartlett (1996), Deliege & Sloboda (1996), Hodges (1996), Wallin, Brown & Merker (2000), Juslin & Sloboda (2001), Peretz & Zatorre (2003), MacDonald, Hargreaves & Miell (2002), Stoffer & Oerter (Eds. 2005), Hallam 2006

Klassikerne afspejler i indhold og tendenser, at musikpsykologien har udviklet sig parallelt med psykologien – fra den tidlige eksperimentale tonepsykologi over gestaltorienteret og fænomenologisk musikpsykologi til behaviorisme og i 70'erne en mere kritisk og samfundsorienteret holdning (se den efterfølgende oversigtsartikel for nærmere beskrivelse). I de sidste 25 år har kognitiv musikpsykologi været dominerende. Det ser man bl.a. af den succes, som The European Society for the Cognitive Sciences

of Music (ESCOM)¹ har haft i de sidste 10 år. Her har de internationale forbindelser virkelig foldet sig ud på store konferencer, og ikke mindst i tidsskriftet *Musicae Scientiae*. Hvis man ser på listen over forskere, som er med i *Musicae Scientiae*s redaktion, ser man samtidig på de varmeste navne i international musikpsykologi i disse år: Irène Deliège (Belgien, chefred.), Mario Baroni (Italien), Eric F. Clarke (England), David J. Hargreaves (England), Patrik N. Juslin (Sverige), Andreas C. Lehmann (Tyskland), Richard Parncutt (Østrig), Gottfried Schlaug (USA), John Sloboda (England), Petri Toiviainen (Finland), Geraint A. Wiggins (England). Hertil kommer listen over 'consultant editors', der bl.a. tæller navne som Eckart Altenmüller, Warren Brodsky, Annabel J. Cohen, Jane W. Davidson, Nicola Dibben, Alf Gabrielsson, Heiner Gembris, Michel Imberty, Christian Kaden, Reinhard Kopiez, Fred Lerdahl, Aniruddh Patel, Johan Sundberg, Sandra Trehub og Marcel Zentner. Det er disse mennesker som udgiver bøger, skriver artikler og bedriver forskning i stor stil, ofte i samarbejde på tværs af landegrænserne. Listen tæller 4 nordiske navne: Fra Sverige er der de to pionerer Alf Gabrielsson og Johan Sundberg og deres elev Patrik Juslin, som i dag er leder af afdelingen i Uppsala. I Finland er Petri Toiviainen primus motor i et stort center for musikalske kognitionsstudier i Jyväskylä.

Prof. John Sloboda fra Keele U. i Newcastle er nok den mest kendte figur i europæisk MP i dag. Derfor er Slobodas bud på, hvad der er MPs hovedområder og hovedtemaer i disse år, interessant. Hovedområderne er ifølge Sloboda (2005):

1. Den kognitive repræsentation af tonehøjde og rytme (og de afledte egenskaber ved melodik og harmonik)
2. Udviklingen af musikalske kompetencer og færdigheder
3. Processerne, der er basis for musikalsk performance
4. Affektive processer i relation til musiklytning (præferencer, følelsesmæssige reaktioner).

Det forskningsmæssige ideal i den empiriske, kognitive forskning er kontrollerede / eksperimentelle undersøgelser. Derfor er det meste af forsknin-

1 ESCOM præsenterer sig på sin hjemmeside som: »a non-profit organization that seeks: to further theoretical, experimental and applied research and teaching in the cognitive sciences of music which are defined as those that study the perceptual and mental processes underlying musical experience and activity, to increase and diffuse knowledge of music perception and cognition and to promote its practical applications, and to encourage European and international communication and cooperation within the field of the cognitive sciences of music; this field is considered to include those sub-disciplines within musicology, music theory, psychology, acoustics, neurophysiology, philosophy, mathematics, artificial intelligence, education and any others that have as their central focus the cognitive sciences of music.« <http://musicweb.hmt-hannover.de/escom/>

gen udført inden for punkt 1 og 2. Punkt 1 handler om, hvordan musikkens elementer sanses, bearbejdes i hjernen og repræsenteres i bevidstheden, punkt 2 om musikalsk udviklingspsykologi, herunder talent- og kompetenceudvikling. Punkt 3 handler om studiet af, hvordan musik indstudies og udføres, mens punkt 4 handler om den affektive dimension i musiklytning. Sloboda nævner, at musikpsykologien har en voldsom kulturel slagside, idet det stort set kun er vestlig, tonal musik, der undersøges. Der er også en slagside hvad angår vægtning af de 4 områder, idet forskningen indtil nu har koncentreret sig om område 1 og 2. Kognitiv musikpsykologi har i høj grad været optaget af bottom-up processer – det man i gamle dage kaldte »tonepsykologi« – top-down processer med udgangspunkt i lyttere, komponister og musikudøvere er først for alvor kommer med i de sidste 10-15 år. Hovedtemaerne i musikpsykologisk forskning er iflg. Sloboda (2005):

- De ikke-kausale relationer mellem lydens målelige egenskaber og mentale processer
- Disse relationers kompleksitet, som forårsaget af faktorer som alder, musikalske forudsætninger, sociale og biologiske faktorer
- Musik som et multidimensionelt fænomen, hvor dimensionernes samspil er komplekst og vanskeliggør naturvidenskabelige undersøgelser
- Musikpsykologi som kortlægning af musikteoriens traditionelle bestanddele (tonehøjde, rytme, metrum, harmonik og form)
- Perception og musikalsk skoling sætter grænser for musikalsk kompleksitet (alt er ikke muligt).

Slobodas liste over hovedtemaer understreger, hvor komplekse mange musikpsykologiske spørgsmål er, så snart man forlader den meget afgrænsede og fokuserede forskning i perception og kognitiv bearbejdelse af isolerede fænomener som f.eks. tonehøjde, melodihukommelse, rytmegenkendelse osv. De naturvidenskabelige metoder og teorier er ikke tilstrækkelige, hvis vi interesserer os for hvordan mennesker udøver, oplever og bruger musik i forskellige sociale og kulturelle sammenhænge. Her må der også socialpsykologiske, antropologiske og etnografiske teorier og forskningsmetoder på banen.

4. Musikpsykologi, musikmedicin og musikterapi

Men hvornår er der så tale om 'musikpsykologi', hvornår om 'musikmedicin' eller 'musikterapi' og hvornår om noget helt fjerde? I temanummeret her forstås 'musikpsykologi' meget bredt, og der indgår artikler om både musikterapi, musikpsykologi, musik i medier og meget andet. Men der kan alligevel godt peges på nogle afgrænsninger og definitioner.

Musikterapi, MusikMedicin, Pædagogisk musikpsykologi og Musik i reklame og medier hører hjemme under begrebet 'Anvendt musikpsykologi' (engelsk: Applied music psychology; tysk: Spezielle Musikpsychologie (Stoffer & Oerter 2005)). Afgrænsninger af begreberne 'musikterapi' og 'musikmedicin' kan findes i Bondes introduktions- og oversigtsartikel og i Schous artikel, her kan vi nøjes med at konstatere, at musikmedicin normalt indbefatter to elementer: specielt udvalgt musik og en lytter/patient med specifikke behov, mens 'musikterapi' også altid indbefatter et tredje element: en terapeut og dermed terapeutisk virksomme relationer både mellem personerne og mellem personerne og musikken.

5. Temanummerets indhold

Der er god grund til at hilse dette temanummer velkommen, og jeg vil gerne sige tak til redaktionen af Psyke & Logos for at have taget dette initiativ og overladt hvervet som gæsteredaktør til undertegnede. Temanummeret er uden sammenligning den hidtil største udgivelse på dansk inden for området musik og psykologi, og forfatterne repræsenterer størstedelen af de nuværende danske aktører på området plus nogle specielt indbudte bidragydere fra udlandet.

Nummeret er bygget sådan op, at første del rummer en introduktionsartikel plus en række artikler om »musik og psykologi« i bred forstand, mens anden del præsenterer 'anvendt musikpsykologi' i form af 11 artikler om musikterapi.

Lars Ole Bonde giver en almen introduktion til musikpsykologi og musikterapi, der er tænkt som en mulig forståelsesramme eller basis for nummerets øvrige artikler. De vigtigste delemner i introduktionen er: Musikpsykologiens historie, psykoakustik og musikperception, hjernens bearbejdelse af musik, musikkens fysiologiske og psykologiske virkninger, musikalsk udviklingspsykologi, psykoanalytisk musikforståelse, samt musikpræferencer og -oplevelser. Introduktionen afsluttes med en karakteristik af kognitiv musikpsykologi, som dominerer billedet i disse år.

Frede V. Nielsen og *Sven-Erik Holgersen* (begge fra DPU) bidrager med hver sit bud på en fænomenologisk orienteret musikpsykologi. Nielsen undersøger relationen mellem den musikalske objekt- og subjektside fra en filosofisk og psykologisk synsvinkel og stiller grundlæggende spørgsmål som: Er det musikalske fænomen blot et produkt (en ren »konstruktion«) af vor subjektive og individuelle musikalske bevidsthed og derfor, af psykologiske og sociologiske årsager, et blot og bart relativistisk fænomen, eller har det en selvidentisk objektkarakter bag ved individuelle oplevelser og bevidsthedsdannelser? Niensens bud på et svar er en fænomenologisk teori om musik som et mangespektret meningsunivers.

Holgensen diskuterer om, og i givet fald hvordan kernebegreber i Daniel Sterns psykologi kan bidrage til en fænomenologisk orienteret musikpsykologi. Stern har selv peget på, at han i stigende grad er blevet inspireret af fænomenologi, og denne udvikling afspejler sig i en række centrale begreber, f.eks. *amodal perception*, *vitalitetsaffekt*, *intersubjektivitet* og *det nuværende øjeblik*. Disse begreber diskuteres og relateres til musikoplevelsen. Endelig argumenterer Holgensen for idéen om et *musikalsk selv* som en mulig videreudvikling af Sterns teori om selvfornemmelser.

Mats Uddholm (Musikhögskolen i Stockholm) vælger et andet teoretisk udgangspunkt for en bestemmelse af forholdet mellem musik og bevidsthed, nemlig Vygotskijs kulturhistoriske teori. Det overordnede tema er musikkens betydning som kommunikationsform i forhold til menneskets kognitive udvikling. I sin analyse af musik i forhold til Vygotskijs teser om sprogets betydning tager Uddholm udgangspunkt i en definition af musik som en syntese af rytme og mening. Musikalitet forstås i forlængelse heraf som naturlige tankeformer, der gennem mediering transformeres til højere psykiske processer og funktioner.

Even Ruud (Universitetet i Oslo) skriver om en af de væsentligste tværfaglige teoridannelser omkring musikoplevelser i disse år: musik forstået som et gestisk fænomen. Også Ruud tager udgangspunkt i sammenhængene mellem musikalsk interaktion (som f.eks. i improvisation eller performance) og dynamikken i samspillet mellem spædbarn og voksen. På den måde åbnes der for at se nærmere på kroppens og gestikkens rolle i kommunikation, og ved at betragte musikalske handlinger som gestiske handlinger kan vi etablere det fællesmenneskelige og kropsbaserede grundlag for musikalsk interaktion.

Martin Knakkegaard (AAU) skriver om et af de klassiske temaer ikke bare i musikpsykologi, men også i musikfilosofi: forholdet mellem musik og tid. Emnet er blevet aktualiseret af nutidens mange musikformer, der kun vanskeligt kan forstås som »værker« eller artefakter på traditionel vis, men som snarere må forstås i en kommunikationssammenhæng. Knakkegaard fokuserer derfor på musik og lyd i medier og diskuterer de redskaber, der står til rådighed for analytisk arbejde med nye musikformer; både inden for musikpsykologi og musikvidenskab. Der præsenteres forskellige bud på forståelse og analyse af forholdet mellem musik og tid med særligt henblik på samspillet mellem klanglige forhold og oplevelsen af tid.

Også *Klaus Nielsen* (AU) tager udgangspunkt i en klassisk problemstilling: er musikalsk læring baseret på efterligning? Nielsen diskuterer Aristoteles' mimesis- begreb og viser, at mimesis er et rigere og mere komplekst begreb end imitationsbegrebet, som det ofte ukritisk oversættes med. Der gøres rede for Ricoeurs rehabilitering af mimesisbegrebet, og på denne baggrund gennemgås en empirisk undersøgelse af pianiststuderendes læreprocesser. Der argumenteres for, at mimesisbegrebet åbner mulighed for på en mere nuanceret måde at forstå de æstetiske aspekter af læreprocessen, altså

hvordan de studerende udvikler fortolkninger af musikværket på forskellige måder i forskellige kontekster.

Herefter følger 3 artikler, som hver på sin måde tematiserer den i disse år meget dynamiske neuropsykologiske indfaldsvinkel til musik som kognitivt fænomen.

Alice Theilgaard giver en kort introduktion til emnet »Musik og hjerneforskning«. Hun omtaler undersøgelsesmetoder og udvalgte resultater fra de senere års forskning på området, og giver eksempler på omsætning af den neurovidenskabelige forskning i klinisk praksis.

Peter Vuust (DJM og CFIN) fortæller om den empiriske forskning, han i de senere år har været involveret i, og som har givet ny viden om hjernens bearbejdelse af musik. Det har i mange år været almindeligt antaget, at musik og sprog som hovedregel bearbejdes i hver sin hjernehalvdel. Vuust undersøger med udgangspunkt i målinger af hjerneaktiviteten hos musikere og ikke-musikere med EEG (elektroencefalografi) og MEG (magnetisk encefalografi), om hjernens aktivitet i forbindelse med musik og sprog reelt kan sammenlignes, og hvad denne indsigt i givet fald fører med sig. Forskningen sandsynliggør, at den højere kognitive bearbejdning af musik og sprog delvist har samme neurale fundament – det gælder i særdeleshed for musikere.

Anders Christian Green (AU og CFIN) skriver om et klassisk musikpsykologisk emne: Musikpræferencernes sammenhæng med den måde, vi lærer musik at kende på. For hvad er det, der bestemmer, hvilken musik vi kan lide? Med evidens fra psykologisk og neurovidenskabelig forskning viser Green, at musikkens grad af bekendthed er en væsentlig faktor. Bekendthedsgraden virker som en positiv faktor indtil et vist punkt, hvor den subjektive vurdering daler. Årsagen hertil er sandsynligvis musikkens indvirkning på lytterens biologiske arousal niveau, som spænder fra overstimulering ved ukendt musik til understimulering ved meget kendt musik. Der findes imidlertid et optimalt punkt, hvor musikken forekommer lytteren bekendt uden at være totalt forudsigelig.

I de efterfølgende artikler analyseres forskellige musikalske fænomener ud fra psykologiske teoridannelser.

Iben Have (AU) har forsket i anvendelsen af baggrundsmusik i dramadokumentariske TV-udsendelser. I denne artikel bruger hun en analyse af *Ballets dronning* (et portræt af Pia Kjærsgaard) som udgangspunkt for en række teoretiske overvejelser, der placerer Johnsons teori om kropsskemaer og Sterns teori om vitalitetsfølelser i forreste række i forhold til at forklare, hvordan musik i en audiovisuel kontekst er med til at generere forskellige former for følelsesmæssig oplevelse.

Tore Tvarnø Lind (KU) er musiketnolog og analyserer ud fra etnologiske teorier det naturbegreb, der møder os i healingmusikkens verden. Lind

anerkender og lægger vægt på den psykologiske effekt, som healingsmusikens brugere – herunder hospitalspatienter, der lytter til *MusiCure*-programmer – opnår ved at lytte til fugle-, delfin- og hvalsang, hjerteslag og andre naturlyde, men han er samtidig kritisk over for især producenterens bortabstraktion af den teknologi, der er forudsætningen for såvel optagelse som reproduktion af »naturens urløde og dens kraft«.

Tia DeNora (Universitetet i Exeter, UK) har gennem mange år studeret, hvad man kunne kalde »hverdagslivets musikpsykologi«, altså hvordan mennesker uden særlige musikalske forudsætninger bruger musik i deres dagligdag. I de senere år har hun fokuseret på, hvordan denne hverdagsbrug af musik tjener et sundhedsfremmende formål i en optik, der gør sundhed til et spørgsmål om 'performance' på en række områder. Artiklen viser med vignetter fra DeNoras forskning, hvordan mennesker bevidst bruger musik til at fremkalde fysiologiske og psykologiske forandringer og dermed forøge livskvaliteten.

Kirsten Fink-Jensen (DPU) bruger en Merleau-Ponty-inspireret fænomenologisk optik til at undersøge kontakt og interaktionsprocesser i musikundervisning med børn, som har specielle kontaktvanskeligheder. Fink-Jensen viser med en case study (en dreng med autistiske træk), hvad et kropsfænomenologisk perspektiv kan bidrage med i forhold til mere gængse psykologiske undersøgelser af autismefænomenet, og hun diskuterer kropsfænomenologien ift. teori-teorien. Det fænomenologiske perspektiv har betydning ikke bare for valg af empiri og metode, men også for de begreber, der knytter sig til forståelse af drengens musikalske artikulationer.

Mary Butters (privatpraktiserende psykoterapeut) udfolder Trevarthen og Mallochs begreb om *kommunikativ musikalitet* teoretisk og empirisk. Butters mener, at man kan tale om *udvidet kommunikativ musikalitet*, når en patient i verbal psykoterapi vælger at medbringe musik, som derefter bliver grundlaget for det psykoterapeutiske arbejde. Gennem en case study med en midaldrende, omsorgssvigtet og deprimeret kvinde viser Butters, hvordan dialogen om musikken og musikoplevelserne gradvist afdækker forskellige lag i den psykologiske problematik, hvorefter en rekonstruktiv proces kan begynde med musikken som en facilitator af klientens følelsesmæssige tilknytningsarbejde og terapeutens modoverføring.

Temanummerets anden del består af 11 artikler, der alle handler om musikterapi, altså anvendt musikpsykologi. Hele gruppen af fastansatte forskere og nuværende og tidligere danske ph.d.studerende ved Aalborg Universitets Musikterapiuddannelse medvirker, og tilsammen giver anden del en godt indblik i klinisk praksis, teoridannelser og forskning, som den folder sig ud i disse år.

Enhver musikterapeutisk behandling begynder med en klinisk vurdering (assessment), og *Tony Wigram* præsenterer i oversigtsform assessment-problematikken, assessmentformer og -mål. Dette illustreres med en case-

study, hvor en 8-årig dreng vurderes i forhold til diagnosen autisme. I den musikterapeutiske assessment viser drengen non-verbalt en række potentialer, som ikke kunne afdækkes i andre tests.

Inge Nygaard Pedersen beskriver i en bearbejdet udgave af hendes tiltrædelsesforelæsning som professor ved AU, hvordan det psykoanalytiske begreb modoverføring kan forstås i en musikterapeutisk sammenhæng. Med baggrund i udvalgte teoretikers bestemmelse af terapeutens subjektivitet og dens rolle i processen og med kliniske vignetter som illustration arbejder Pedersen sig frem til en både teoretisk og klinisk funderet bestemmelse af begrebet »musikterapeutens disciplinerede subjektivitet«.

Personlighedsforstyrrelser er det kliniske område, *Niels Hannibals* artikel tager udgangspunkt i. Hannibals anliggende er dog ikke så meget at beskrive det kliniske arbejde med f.eks. borderlinepatienter men mere at diskutere hvordan nyere psykodynamisk teori – i særdeleshed Stern og Boston-gruppens teori om terapeutisk forandring – kan bidrage til en bedre forståelse af de dynamiske faktorer i musikterapi med personlighedsforstyrrede patienter.

Ulla Holck har forsket i kontakt og kommunikation i musikterapi med børn med betydelige funktionsvanskeligheder. Udgangspunktet er nyere teorier om den tidlige mor-barn-kommunikation (Trevarthen, Stern m.fl.) og de musikalske træk i interaktionen. Holck gennemgår eksempler på disse musikalske træk og diskuterer deres betydning for spædbarnets intersubjektive og følelsesmæssige udvikling. Børn med betydelige funktionsnedsættelser har svært ved at indgå i sociokommunikative sammenhænge, og Holck argumenterer med case-materiale for, at klinisk improvisation kan understøtte og evt. forstærke de tidlige musikalske træk og derved fremme et samspil med klienter, for hvem denne udvikling ikke sker automatisk.

Musikterapeuter arbejder med mennesker i alle faser af deres livsforløb, og *Hanne Mette Ridder* fokuserer i sin artikel på ældre mennesker med demens. Musik og sang kan gøre en meget stor forskel i disse ældres liv, og Ridder har i sin forskning dokumenteret, hvordan musikterapi i form af sang til og med disse mennesker kan have en række positive effekter på deres fysiske og psykiske velbefindende. Artiklen er en argumentation for en integrativ behandling, der anvender sang som terapeutisk intervention i forhold til neurologiske, psykofysiologiske og psykodynamiske problemer hos disse ældre.

Stemmens kraft er emnet for *Sanne Storms* artikel, som er den første beskrivelse på dansk af psykodynamisk stemmeterapi. Stemmeterapiens historie og principper præsenteres, og med udførlige case-eksempler demonstreres det, hvordan målrettet terapeutisk arbejde med stemmen kan frigøre bunden energi, skabe ny selverkendelse og personlig vækst.

Torben Moe har i mange år arbejdet musikterapeutisk med psykiatriske patienter på Sct. Hans Hospital. I denne artikel fortæller han om resultaterne fra et forskningsprojekt, hvor patienter med en svær misbrugsproblematik

blev behandlet i en receptiv musikterapi-gruppe inden for rammerne af et kognitivt behandlingsprogram. Musikterapiens effekt blev bl.a. testet vha. spørgeskemaet SOC-29, baseret på Antonovskys salutogenetiske teori, og resultaterne viste signifikante forbedringer af deltageres velbefindende på en række punkter.

Bolette Beck skriver om receptiv musikterapi med en anden svag gruppe, nemlig traumatiserede ungdomspsykiatriske patienter. Det er mulighederne for kropslige erfaringer gennem oplevelsen af indre forestillingsbilleder under musiklytning, der er musikterapiens særlige potentiale. Gennem to case studies vises det, hvordan musikterapien bl.a. bidrager til udvikling af symboliseringssevnen, mobilisering af ressourcer og kognitiv omstrukturering hos patienterne.

Karin Schou tematiserer forholdet mellem musikterapi og musikmedicin i en artikel, der både rummer en kort karakteristik af MusiCure-projektet og rapporterer foreløbige resultater fra et forskningsprojekt, hvor virkningen af guidet afspænding til musik udvalgt af indlagte hjertepatienter undersøges.

I danske musikterapeuters uddannelse indgår egenerapi som et obligatorisk element. *Charlotte Lindvang* forsker i, hvordan egenerapien fungerer, dels som læreterapi i forhold til formulerede pædagogisk-terapeutiske mål, dels som eksistentiel læring. Teoretisk baserer hun sin undersøgelse på Ole Vedfeldts kybernetiske psykologi og bevidsthedsteori. I dette lys kan egenerapien forstås som praktisk træning i bevidsthedsmæssigt nærvær og bevægelse, og Lindvang argumenterer for og illustrerer med case-materiale, at denne træning har stor betydning i forhold til den studerendes udvikling af musikterapeutisk identitet og professionel kompetence.

Gro Trondalen (Musikkhøgskolen i Oslo) tager udgangspunkt i begrebet »øjeblikket«, som det kendes fra Sterns udviklingspsykologi og terapiteori. Hun viser, hvordan »øjeblikket« forstås teoretisk inden for musikterapi-forskningen, og hun demonstrerer med materiale fra 2 cases, hvordan der kan opstå »gyldne øjeblikke« i musikterapi – her i aktiv musikterapi med en klient med en spiseforstyrrelse og i receptiv musikterapi med en klient, der arbejder med grænseproblematikker.

Afslutningsvis bringes to anmeldelser af nyere musikpsykologisk litteratur skrevet af henholdsvis Peter la Cour og Erik Christensen.

På tværs af temanummeret er der nogle forbindende temaer, som jeg godt vil gøre opmærksom på ved afslutningen af denne indledning. Disse tværgående temaer har ikke været redaktionelt planlagt, men fremstår klart ved en gennemlæsning af hele materialet: (1) Inspirationen fra Daniel Stern, hans Boston-gruppe og andre udviklingspsykologer er markant til stede i rigtig mange artikler. Uden at tage munden for fuld kan man vel sige, at både den 'ældre', mere psykodynamiske Stern og den 'yngre', mere fænomenologiske Stern er en hovedreference for mange aktører i feltet musik og psykologi, både teoretisk og mere analytisk-terapeutisk. At selvet udvikles

gennem interaktion og at følelserne (ikke mindst vitalitetsfølelserne) spiller en væsentlig rolle for identitetsdannelsen bliver meget tydeligt, når man beskæftiger sig med musikfænomener. Derfor er Stern en vigtig reference for forskere og klinikere, og omvendt kan analyser af musikterapeutiske interventioner og musikoplevelser i mediesammenhænge underbygge og illustrere mange af Sterns pointer. (2) Fænomenologien, i særdeleshed kropsfænomenologien, er også en fælles teoretisk platform for mange bi-dragydere. Musikken og musikoplevelsen er forankret i kroppen, dens tavse oplevelsesverden og dens non-verbale gestiske udtryk. Teoriene på dette område er i rivende udvikling i disse år inden for et bredt, tværfagligt felt. (3) Fremskridtene inde for hjerneforskningen er enorme i disse år, og de nye analysemetoder har gjort det muligt at kortlægge hjernens bearbejdning af musik med stor nøjagtighed. Efterhånden har vi en ganske omfattende viden om »hjernens musik« hos både raske mennesker – musikere og ikke-musikere – og mennesker med hjerneskader af forskellig art. Denne viden er ved at blive etableret som en del af den nødvendige referenceramme for musikpsykologer, musikterapeuter og til dels musikforskere, og dette afspejles i en del af temanummerets artikler. (4) Den neuropsykologiske 'oprustning' betyder imidlertid ikke, at psykodynamikken er på vej ud som teoretisk basis, tværtimod er der tale om frugtbare gensidige tilnærmelser, jvf. Daniel Sterns udvikling. Ole Andkjær Olsen (2006) skrev i sin indledning til P&L-temasektionen om *Freud 1856-2006* bl.a., at »De psykodynamiske teorier fokuserer på personligheden i dens livshistoriske helhed. (...) De... tænker hen over grænsen mellem det subjektivistiske og det objektiverende, og de... rummer stadig meget uopdyrket land« (s. 902). Dette gælder i høj grad også for en psykodynamisk forståelse af musik og dens virkning på mennesker. Det fremgår tydeligt af mange artikler i dette nummer, at musik spiller en rolle for identitetsdannelsen i et livshistorisk perspektiv, at musik på en gang er noget meget personligt og noget meget alment, og at der stadig er meget, vi ikke ved om musikkens kraft.

Sagt med andre ord: Selv om der er mere mangfoldighed end enhed over feltet »musik og psykologi« i dagens Danmark, så er der også mange røde tråde, meget der forbinder i mangfoldigheden.

Temanummeret ledsages af en samling ekstra materiale – lyd- og billedmateriale til enkelte artikler og ekstra materiale som supplement til nummeret som helhed. Det er angivet ved de enkelte artikler, hvilket materiale det drejer sig om. Materialet findes på denne adresse: www.musikterapi.aau.dk/musikogpsykologi – der er også et link hertil fra forlagets hjemmeside www.dpf.dk.

Afslutningsvis vil jeg gerne takke mine to medredaktører Ole Andkjær Olsen og Bo Møhl for eksemplarisk samarbejde, samt sige tak til de fagfolk, der som reviewere har bidraget til at sikre nummeret en vis faglig

homogenitet og kvalitet: Søren Willert, Erik Christensen, Even Ruud, Klaus Nielsen, Simo Køppe, Cochavit Elefant, Stig Dankert Hjort, Carsten René Jørgensen, Peter Elsass, Alice Theilgaard, Kristin Jacoby Buhl, Frede V. Nielsen og Trygve Aasgaard.

LITTERATUR

- BASTIAN, H.G. (2006): *Optimal børneopdragelse – med musik*. Herning: Folkeskolens Musiklærerforening.
- BLACKING, J. (1973): *How musical is man?* Seattle: University of Washington Press.
- BONDE, L.O. (2000): Mozart-effekten. Et notat. *Musik og terapi*.
- BONDE, L.O. (2001a): Henimod et fælles begrebsapparat til og en fælles platform for musikpædagogisk forskning. IN: S.-E. Holgersen & F. V. Nielsen (Eds.), *Konferencerapport: Musikpædagogisk forskning og udvikling i Danmark (DPU 23.-25.11.2000)* (pp. 51-53). København: DPU: Kbh.: Danmarks Pædagogiske Universitet : Dansk Netværk for Musikpædagogisk Forskning, 2001.
- BONDE, L.O. (2001b): Musikalsk Læring mellem vane og refleksion, mellem leg og arbejde. In: S.-E. Holgersen & F. V. Nielsen (Eds.), *Musikalsk læring. Konferencerapport* (pp. 9-18). København: Danmarks Pædagogiske Universitet.
- BONDE, L.O., PEDERSEN, I.N. & WIGRAM, T. (2001): *Musikterapi: Når ord ikke slår til. En håndbog i musikterapiens teori og praksis i Danmark*. Århus: Klim.
- BRUHN, H., OERTER, R. & RÖSING, H. (Eds.) (1985): *Musikpsychologie. Ein Handbuch in Schlüsselbegriffen*. München – Wien – Baltimore: Urban & Schwarzenberg.
- DAVIES, J.B. (1978): *The Psychology of Music*. Stanford: Stanford University Press.
- DELIÈGE, I. & SLOBODA, J. (Eds.) (1997): *Perception and Cognition of Music*. Hove, UK: Psychology Press.
- DEUTSCH, D. (1982): *The Psychology of Music*. New York: Academic Press.
- DEUTSCH, D. (1999): *The Psychology of Music, 2nd ed.* New York: Academic Press.
- DILEO, C. & BRADT, J. (2005): *Medical Music Therapy. A Meta-analysis & Agenda for Future Research*. Cherry Hill, NJ: Jeffrey Books.
- FARNSWORTH, C.H. (1958): *The Social Psychology of Music*. New York: Dryden Press.
- HALLAM, S. (2006): *Music Psychology in Education*. London: IOE Press.
- HAMMERSHØJ, H. (1991): *Barnets musikalske vej*. København: Munksgaard.
- HARGREAVES, D.J. (1986): *The developmental psychology of music* (1st ed.). Newcastle: Cambridge University Press.
- HARGREAVES, D.J. & NORTH, A.C. (Eds.). (1997): *The Social Psychology of Music*. Oxford: Oxford University Press.
- HELMHOLTZ, H.L.F. v. (1862/1954): *On the sensations of tone as a physiological basis for the theory of music* (Reprint, Trans. A.J. Ellis ed.). New York: Dover.
- HODGES, D.A. (Ed.) (1996): *Handbook of Music Psychology*. (2nd ed.). San Antonio; IMR Press.
- JENSEN, J.P. (1977): *Musikkens psykologi og sociologi*. København: Munksgaard.
- JONES, M.R. & HOLLERAN, S. (1991): *Cognitive bases of musical communication*. Washington DC: APA.
- JUSLIN, P.N. & SLOBODA, J.A. (Eds.). (2001): *Music and emotion. Theory and research*. Oxford: Oxford University Press.
- KRUMHANSL, C. (1990): *Cognitive foundations of musical pitch*. New York: Oxford University Press.
- KURTH, E. (1931): *Musikpsychologie*. Berlin: Reprint 1947/1969 Olten Verlag.

- LUNDIN, R.W. (1953): *An objective psychology of music* (2nd ed. 1967, 3rd ed. 1985). New York: Ronald Press.
- MACDONALD, R.A.R., HARGREAVES, D.J. & MIELL, D. (Eds.) (2002): *Musical identities*. Oxford: Oxford University Press.
- MADHURIMA (= RIGTRUP, M.) (1991): *Det musikalske indre*. Kbh.: Politikens forlag.
- MOTTE-HABER, H. d. I. (1985): *Handbuch der Musikpsychologie*. Laaber: Laaber Verlag.
- MURSELL, J.L. (1937/1971): *The psychology of music* (Reprint 1971 ed.). Westport, CT: Greenwood Press.
- NIELSEN, F.V. (1983): *Oplevelsen af musikalsk spænding*. København: Akademisk forlag.
- NIELSEN, F.V. (2004): Musik og transfer: Hvad siger forskningen? In: H. Palmær (Ed.), *For Skolen og for Livet. Om korsang, dannelse og læreprocesser. Festskrift Sangskolen på Sankt Annæ Gymnasium 75 år* (pp. 61-83). København: Sct. Annæ Gymnasium.
- NIELSEN, K. (1999): *Learning at the Academy of Music as Socially Situated*. Aarhus Universitet, Psykologisk Instituts Skriftsserie.
- OLSEN, O.A. (2006): Sigmund Freud 1856-2006. Nogle indledende bemærkninger. *Psyke & Logos*, 27(2), 891-904.
- PERÉTZ, I. & ZATORRE, R. (Eds.) (2003): *The Cognitive Neuroscience of Music*. Oxford: Oxford University Press.
- PERRETT, D. (1999): *Musikkens indre vej: om musik, healing og harmoni*. Valby: Borgen.
- REVESZ, G. (1954): *Introduction to the psychology of music* (Trans. C.I.C. de Courey ed.). Norman: University of Oklahoma Press.
- SCHOEN, M. (1940): *The psychology of music: A survey for teacher and musician*. New York: Ronald Press.
- SEASHORE, C.E. (1919): *The psychology of musical talent*. Boston: Silver Burdett.
- SEASHORE, C.E. (1938): *Psychology of Music*. New York: McGraw-Hill.
- SLOBODA, J.A. (1985): *The Musical Mind. The cognitive psychology of music*. Oxford: Clarendon Press.
- SLOBODA, J.A. (2005): *Exploring the musical mind. Cognition, emotion, ability, function*. Oxford: Oxford University Press.
- STOFFER, T.H. & OERTER, R. (Eds.) (2005): *Allgemeine Musikpsychologie* (Vol. 1). Göttingen: Hogrefe.
- STUMPF, C. (1883): *Tonpsychologie Vol. 1* (Vol. 1). Leipzig: Hirzel.
- STUMPF, C. (1890): *Tonpsychologie Vol. 2* (Vol. 2). Leipzig: Hirzel.
- TIGHE, F.J. & DOWLING, W.J. (1993): *Psychology and Music: The Understanding of Melody and Rhythm*. Hillsdale NJ: L. Erlbaum.
- WALLIN, N., MERKER, B. & BROWN, S. (2000): *The Origin of Music*. Cambridge, Mass: MIT Press.
- ZUCKERKANDL, V. (1956): *Sound and Symbol: Music and the External World* (Trans. W.R. Trask ed.). Princeton NJ: Princeton University Press.